

УДК 786.2

DOI 10.32782/2224-0926-2023-3-4-46-47-3

Ластовецька-Соланська Зоряна Миколаївна
кандидат мистецтвознавства, доцент,
професор кафедри історії музики,
Львівська національна музична академія імені М. В. Лисенка
<https://orcid.org/0000-0002-6606-9831>
ResearcherID Web of Science: [НТР-8331-2023](http://8331-2023)

МУЗИЧНЕ ПРОЧИТАННЯ ПОЕЗІЇ МАКСИМА РИЛЬСЬКОГО В ХОРОВІЙ ТВОРЧОСТІ МИКОЛИ ЛАСТОВЕЦЬКОГО

Мета статті – проаналізувати специфіку музичної інтерпретації поезії Максима Рильського в хорovому доробку сучасного українського композитора Миколи Ластовецького. Наукова новизна полягає в тому, що вивчення особливостей музичного прочитання віршів М. Рильського у творчості М. Ластовецького в дослідницькому дискурсі здійснюється вперше. Висновки. Хорова творчість М. Ластовецького відзначається жанрово-стильовим розмаїттям, органічним співвідношенням музичного тексту та вербального компонента, уважним ставленням до поетичних смислових домінант у площині музичної інтонації та засобів музичної виразності. З'ясовано, що композитор омузикалив поезію низки українських поетів (Т. Шевченка, І. Франка, Лесі Українки, В. Романюка, П. Перебийноса та ін.), об'єднавши їх у збірники на зразок «поетичних монохрестоматій». Доведено, що смислові домінанти поетичного тексту М. Рильського отримали переконливе художнє перевтілення засобами хорovого звучання у творчості М. Ластовецького в збірнику «Поетика», який уміщує двадцять два твори, укладені в п'ять розділів-циклів: «Поетика», «Три поетично-музичні присвяти», «Як не любити...», «Меланхолії» та «Козак Мамай. Хорovий триптих-концерт». Наділені особливостями музичного прочитання, вони різняться за тематикою, поетично-образною сферою почуттів, жанрово-стильовими особливостями, засобами музичної виразності тощо. Зазначено, що семантику поетичного слова М. Рильського композитор перевтілює у звучанні мішаного хорovого складу а сарпелла. Виявлено, що мистця найбільше інспірували поезії лірико-елегічної, любовної, історичної тематики, також філософсько-інтимні рефлексії поета та вірші із зображенням образів природи. Композитор звернувся до поезій М. Рильського, написаних у різні періоди його творчості. Загалом інтерпретація М. Ластовецьким віршованого слова відзначається тонким проникненням у образно-художнє мислення поета, синергією музично-вербальної художньої реалізації.

Ключові слова: поетика, композиторська творчість, інтерпретація, хорова музика, музичне мистецтво, жанрово-стильові особливості, музичний текст, смислові домінанти, цикл, образний зміст, засоби музичної виразності, художнє мислення, музична інтонація.

Lastovetska-Solanska Zoryana. Musical reading of the Maksym Rylskiy's poetry in the choral creativity of Mykola Lastovetskyi

The aim of the article is to analyze the specifics of the music interpretation of Maksym Rylskiy's poetry in the choral work of the modern Ukrainian composer Mykola Lastovetskyi. The scientific novelty consists in the studying for the first time in the research discourse the peculiarities of the musical reading of M. Rylskiy's poems in the creativity of M. Lastovetskyi. Conclusions. The M. Lastovetskyi's choral creativity is distinguished by its genre and stylistic variety, organic correlation of musical text and verbal component, attentive attitude to poetic semantic dominants in the area of musical intonation and means of musical expressiveness. It was found that the composer set the poetry of a number of Ukrainian poets (T. Shevchenko, I. Franko, Lesia Ukrainka, V. Romanyuk, P. Perebyinos etc.) to music, combining them into collections like «poetic mono-

reader». It is stated that the semantic dominants of M. Rylskiy's poetic text received a convincing artistic transformation by means of choral sounding in the M. Lastovetskyi's creativity in the collection "Poetics", which contains twenty-two works arranged in five sections-cycles: "Poetics", "Three poetic and musical dedications", "How not to love...", "Melancholia" and "Cossack Mamai. Choir Triptych Concert". Characterized by peculiarities of musical reading, they differ in subject matter, poetic and figurative sphere of feelings, genre and stylistic features, means of musical expressiveness, etc. It is noted that the composer embodied the semantics of M. Rylskiy's poetic words in the sound of mixed choir a cappella. It was revealed that the artist was most inspired by poetry of lyrical, elegical, love, historical themes, as well as philosophical and intimate reflections of the poet and poems depicting images of nature. The composer turned to the poems of M. Rylskiy, written in different periods of his life. In general, M. Lastovetskyi's interpretation of the poetic word is marked by a subtle insight into the poet's figurative and artistic thinking, by the synergy of musical and verbal artistic realization.

Key words: poetics, composer's creativity, interpretation, choral music, musical art, genre and style features, musical text, semantic dominants, cycle, symbolic content, means of musical expression, artistic thinking, musical intonation.

Вступ. Поезія відомого українського поета, перекладача, дослідника й культурно-громадського діяча Максима Тадейовича Рильського (1895–1964) інспірувала багатьох українських композиторів до створення хорових та вокальних композицій. Зокрема, музичне прочитання поезій М. Рильського присутнє в хоровому доробку Б. Лятошинського, Г. Майбороди, М. Колесси, П. Козицького, В. Павенського та інших мистців.

Останнім часом спостерігається підвищений інтерес до поезій М. Рильського у творчості сучасного українського композитора, члена Національної спілки композиторів України Миколи Ластовецького, який у 2020 р. видав збірник хорів на слова М. Рильського, призначених для мішаного складу без супроводу¹.

Аналіз попередніх досліджень. Вивченню специфіки омузикалення поезій М. Рильського засобами хорового звучання присвячено порівняно небагато розвідок. Серед науковців, які займалися вивченням означеної проблеми, слід назвати Б. Фільц², О. Дейя, Л. Корній, І. Сікорську та ін.

Щодо наукового вектора означеної статті, то слід наголосити на незначній кількості дослідницьких публікацій (зокрема, О. Дмитрієвої³), оскільки хорові твори М. Ластовецького на слова М. Рильського були написані та опубліковані порівняно нещодавно. Водночас вивченню характерних прикмет омузикалення композитором поезій інших

¹ Ластовецький М. Поетика. Мішані хори без супроводу на слова Максима Рильського. Дрогобич : Пóсвіт, 2020. 144 с.

² Фільц Б. Максим Рильський в колі діячів української музичної культури. *Народна творчість та етнографія*. 1995. № 4/6. С. 33–38; Фільц Б. Максим Рильський в історії української музичної культури. *Слов'янський світ*. Київ, 2011. Вип. 9. С. 174–196. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/43478/11-Philts.pdf?sequence=1> (дата звернення: 07.10.2023).

³ Дмитрієва О.М. «О, рідна пісне...» Поетика Миколи Ластовецького. *Музична Україніка (композитори України у парадигмі світової музичної культури)* : збірник матеріалів IV Всеукраїнської науково-практичної конференції (ДМФК ім. В. Барвінського), м. Дрогобич, 18 березня 2021 р. / ред.-упор. О. Сенік, М. Фендак. Дрогобич : ТзОВ «Трек ЛТД», 2021. С. 5–7. URL: <http://new.ddmu.org.ua/wp-content/uploads/2023/03/IV.pdf> (дата звернення: 30.07.2023).

авторів присвячено статті І. Бермес, Л. Ластовецької⁴, Н. Синкевич⁵, Д. Василик⁶, Л. Соловей, І. Матійчин, З. Ластовецької-Соланської⁷, Н. Семків, С. Дацюка, Т. Павлів (Літепло), А. Соляр, С. Соланського, Л. Немцової, Л. Путятицької, І. Марківської, З. Лельо, В. Кони, В. Сембратович та ін. При розгляді специфіки взаємодії музичного та вербального компонентів у хорівій музиці М. Ластовецького з акцентом на особливостях художньої інтерпретації в ній національної ідеї орієнтовано на праці Б. Сюті⁸, С. Шипа, Г. Асталош⁹ та інших учених.

Мета статті – проаналізувати особливості музичного перевтілення віршів М. Рильського в хоровому доробку М. Ластовецького.

Матеріали та методи. Матеріалом статті стали двадцять два твори *a cappella* М. Ластовецького на слова М. Рильського. Методологічна база дослідження ґрунтується на комплексі методів, до якого входять: теоретично-аналітичний, музикознавчий, системно-узагальнюючий, компаративний, індуктивний, дедуктивний, моделювання, реконструкція тощо.

Результати. З-під пера М. Ластовецького з'явилося декілька збірок хорових творів без супроводу на слова українських поетів – Івана Франка (12 творів для мішаного та

⁴ Ластовецька Л.В. Хоровий цикл Миколи Ластовецького «Мелодії смутку і надій» на слова Лесі Українки. *Українська музика. Щоквартальник*. Вип. 1(27). Львів, 2018. С. 59–68. URL: <https://ukrmus.files.wordpress.com/2018/06/2018-1-n27-09.pdf>; Ластовецька Л.В., Ластовецька-Соланська З.М., Соланський С.С. Поетично-сюжетні рефлексії у хорівій творчості Миколи Ластовецького. *Актуальні питання гуманітарних наук : міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка / ред.-упор. М. Пантюк, А. Душний, В. Ільницький, І. Зимомря. Дрогобич : Видавничий дім «Гельветика», 2023. Вип. 60. Том 2. С. 96–103. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/60-2-14>. URL: http://www.aphn-journal.in.ua/archive/60_2023/part_2/14.pdf (дата звернення: 14.08.2023).*

⁵ Синкевич Н. Особливості втілення поезії Івана Франка у хорівій творчості Миколи Ластовецького. *Актуальні питання гуманітарних наук : міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка / ред.-упор. М. Пантюк, А. Душний, І. Зимомря. Вип. 35. Том 5. Дрогобич : Видавничий дім «Гельветика», 2021. С. 42–49. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/35-5-7>. URL: http://www.aphn-journal.in.ua/archive/35_2021/part_5/9.pdf (дата звернення: 07.05.2023).*

⁶ Василик Д. Інтонаційні особливості прочитання поезій Лесі Українки в хорівій творчості Миколи Ластовецького. *Молодь і ринок: науково-педагогічний журнал*. Дрогобич, 2019. № 8(175). С. 120–123. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2019.179420>. URL: <http://mir.dspu.edu.ua/article/view/179420>; Хорові твори Миколи Ластовецького на слова Лесі Українки: особливості прочитання. *Молодь і ринок: щомісячний науково-педагогічний журнал*. Дрогобич, 2018. № 7(162). С. 117–120. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2018.140434>. URL: <http://mir.dspu.edu.ua/article/view/140434> (дата звернення: 01.09.2023).

⁷ Ластовецька-Соланська З. Творчість композитора Миколи Ластовецького в контексті музичного життя міста Дрогобича. *Вісник КНУКіМ. Серія «Мистецтвознавство»*. Київ, 2022. Випуск 47. С. 52–60. DOI: <https://doi.org/10.31866/2410-1176.47.2022.269560>. URL: <http://arts-series-knukim.pp.ua/article/view/269560> (дата звернення: 14.08.2023).

⁸ Сютя Б.О. Жанри музичного і вербального мовлення в музичних творах (теоретичні аспекти, взаємодія, методики дослідження). *Вісник Київського національного університету культури і мистецтва. Серія «Музичне мистецтво»*. 2019. № 1. Том 2. С. 22–34. DOI: <https://doi.org/10.31866/2616-7581.2.1.2019.171784>. URL: <http://musical-art.knukim.edu.ua/article/view/171784> (дата звернення: 01.10.2023).

⁹ Асталош Г. Художня інтерпретація національної ідеї в професійній музичній творчості. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтва*. 2022. № 4(43). С. 73–78. DOI: <https://doi.org/10.32461/2226-3209.4.2022.269419>. URL: <https://journals.urau.edu.ua/article/view/269419> (дата звернення: 01.10.2023).

чоловічого складу), Лесі Українки (29 композицій для жіночого складу), Петра Перебийноса, Віктора Романюка та ін. Їх об'єднує спільна ознака, а саме приналежність віршованих текстів одному автору (на кшталт «поетичної монохрестоматії»). Крім того, у доробку композитора два зошити обробок жнивварських пісень (разом 49 обробок для мішаного та жіночого складів).

Для музичного опрацювання М. Ластовецький обрав окремі вірші М. Рильського, об'єднавши деякі з них у цикли (триптих «Поетика» та триптих-концерт «Козак Мамай»). За словами композитора, його світосприйняття резонує тонкому світовідчуттю поета, гармоніює з його мистецькими запитами, що викликало потребу художнього певтрівлення в музично-поетичному суголоссі¹⁰.

Хорові твори М. Ластовецького на слова М. Рильського увиразнюють концептуальні засади його творчості, індивідуального композиторського почерку, що виявляється як у їх тематиці, так і в характерних прийомах музичного письма. Тематика хорових п'єс надзвичайно різноманітна та охоплює практично всі періоди поетичної творчості М. Рильського: від його ранніх поезій із першої поетичної збірки «На білих островах» і до останніх, опублікованих у шістдесятих роках минулого століття.

У 1968 р. під час навчання в Хмельницькому музичному училищі (нині – Хмельницький фаховий музичний коледж імені В. І. Заремби) М. Ластовецький написав хоролий триптих для мішаного хору без супроводу на вірші з другої книжки лірики М. Рильського «*Під осінніми зорями*», який складається з трьох композицій: «На білу гречку впали роси...», «Поле чорніє. Проходять хмари...», «Спи в своїй білій постелі!...»

Рафіновані поетичні шедеври М. Рильського, ліричний герой яких переповнений світлими весняними почуттями радості й любові, так схвилювали тоді автора музики, що він об'єднав три частини циклу під спільною узагальненою назвою «*Поетика*», використавши пряме значення цього слова грецького походження (гр. *ποιητική (τέχνη)* – поетичне мистецтво, майстерність творення), а також для позначення вишуканої художньої образності, яка має викликати в поціновувачів поезії справжню естетичну насолоду.

Слід зазначити, що літературознавчий термін «поетика» також уособлює систему художніх принципів певного літературного напрямку чи окремого поета. Так, М. Рильський написав дослідження «Поетика Шевченка»¹¹, а відомий український критик Леонід Новиченко (1914–1996) поетиці М. Рильського присвятив монографію «Поетичний світ Максима Рильського»¹². Назву свого хорового триптиху «Поетика» (1968), яким відкривається однойменний збірник хорової музики М. Ластовецького на слова М. Рильського, композитор використав для позначення музичних інтерпретацій вибраних сторінок різнобарвного поетичного світу М. Рильського.

Збірник М. Ластовецького «Поетика»¹³ (2020) на вірші М. Рильського складається з 22 творів, укладених у п'ять розділів-циклів, різних за тематикою та поетично-образною сферою почуттів, кожен із яких має узагальнювальну назву.

¹⁰ Інтерв'ю з М. Ластовецьким (проведене автором статті 14.08.2023).

¹¹ Рильський М. Поетика Шевченка. Київ, 1961. 67 с.

¹² Новиченко Л. Поетичний світ Максима Рильського. Київ : МПП «Інтел», 1993. Кн. 2: 1941–1964 рр. 271 с.

¹³ Ластовецький М. Поетика. Мішані хори без супроводу на слова Максима Рильського. Дрогобич : Півсвіт, 2020. 144 с.

Крім уже вище згаданого триптиху «*Поетика*» для мішаного хору без супроводу, означений збірник містить наступні розділи-цикли:

- «*Три поетично-музичні присвяти*» (1. Пророк зорі (Тарасові Шевченку) / 2. Вийся, жайворонку, вийся... (Миколи Лисенку) / 3. «Пісня про пісню (Миколи Леонтовичу));
- «*Як не любити...*» (1. О рідна пісню / 2. Живи, Україно! / 3. Як не любити зими сніжно-синьою на Україні моїй... / 4. Цвіт-каліно, Україно, розцвітай! / 5. Вербова гілка зацвіла / 6. Коли дзвенять черешні (жарт) / 7. Дош (скерцо));
- «*Меланхолії*» (1. Вже перший сніг кружляє над землею... / 2. Проса покошено. Спустіло тихе поле... / 3. Люблю похмурі дні, коли крізь сизі хмари... / 4. Ой сумний той голос, що луни не має... (народний переспів) / 5. На мосту, над темною водою... (романс) / 6. Вміє розставатись той, хто вмів любити);
- «*Козак Мамай. Хоровий триптих-концерт*» (1. Я – запорожець, воїн справний / 2. Їхав козак полем (Гей, бандуро моя) / 3. Мій козаче, мій Мамаю).

Якщо поетичну основу циклу «*Поетика*» можна окреслити як «заспів» юного серця, закоханого в рідну землю та сповненого жагою до щастя, то «*Три поетично-музичні присвяти*» сприймаються, як «пам'ятник народним геніям» (вислів Дмитра Павличка): Т. Шевченку, М. Лисенку та М. Леонтовичу. Особливістю вибраних для музичного перевтілення М. Ластовецьким поезій є те, що вони охоплюють крайні полюси творчої спадщини М. Рильського: від присвяченої М. Лисенку «Пісні» (у версії композитора назвою твору став перший рядок першої строфи вірша «Вийся, жайворонку, вийся...») із дебютної збірки «На білих островах»¹⁴ та ще однієї поезії «Пісня про пісню», яка сприймається, як славень «Славному Леонтовичу» (збірка «Троянди й виноград»), до надрукованого наступного року після смерті М. Рильського вірша «Пророк зорі» 9 березня 1965 р. у газеті «Вечірній Київ» до 151-ї річниці від дня народження Великого Кобзаря. Цей присвячений Т. Шевченку вірш, написаний у 1964 р. і передрукований в інших виданнях, став одним з останніх у поетичному доробку М. Рильського.

У 1964 р. побачила світ остання прижиттєва збірка М. Рильського «Зимові записи», яка відкривається ліричним заспівом-віршем «Як не любити...». Лаконічна запитальна назва вірша, що походить із скороченого поетом першого рядка кожної строфи, утворює анафору¹⁵, яка об'єднує всі компоненти твору. М. Ластовецький не випадково використав назву вірша «Як не любити...» для заголовку третього циклу свого збірника на слова М. Рильського, оскільки тут вона завдяки афористичній природі підкреслює смислову спорідненість усіх семи частин циклу.

¹⁴ Хоча згідно з хронологією вірш був опублікований раніше, а саме в 1910 р. у київській газеті «Село».

¹⁵ Анафора, або єдинопочаток – це літературний термін, який означає повторення слів, словосполучень, звуків у віршованих рядках.

Поетичні домінанти творів «О рідна пісню»¹⁶, «Живи, Україно!»¹⁷, «Як не любити зими сніжно-синьої на Україні моїй...» (тут композитор розширив назву, включивши до неї другий рядок першої строфи вірша), «Цвіт-каліно, Україно, розцвітай!»¹⁸ (в оригіналі цей вірш починається словами двох перших рядків «Ой червона калинонько, білий цвіт». Назву твору «Цвіт-каліно, Україно, розцвітай!» композитор взяв із приспіву останнього куплета), «Вербова гілка зацвіла»¹⁹, «Коли дзвенять черешні»²⁰ та «Дощ»²¹ сповнені світлим звучанням любові до «цвіт-каліни – України», її природи, української народної пісні, вони оспівують красу людських почуттів, натхненну творчу працю тощо.

У циклі «*Меланхолій*» М. Ластовецький звернувся до поезій М. Рильського, присвячених роздумам про швидкоплинність життя, болючим почуттям від нерозділеного кохання, ностальгійним спогадам. Елегійно-похмурі настрої поезій чергуються з оптимістичними очікуваннями ліричного героя. Цей єдиний, здебільшого мінорний за настроями хоролий цикл утворюють шість поезій: «Вже перший сніг кружляє над землею...»²², «Проса покошено. Спустило тихе поле...»²³, «Люблю похмурі дні, коли крізь сизі хмари...»²⁴, «Ой сумний той голос, що луни не має...»²⁵, «На мосту, над темною водою...»²⁶ та «Вміє розставатись той, хто вмів любити»²⁷. У поетичному доробку М. Рильського останній вірш не має назви, він починається словами першого рядка першої строфи «Яблука доспіли, яблука червоні». Композитор назвав свій хоролий твір заключними словами останнього рядка третьої строфи з їх афористичним та повчальним змістом.

Хоровий триптих-концерт «*Козак Мамай*» написаний на поетичні тексти М. Рильського, вміщені у творі Олександра Ільченка «Козацькому роду нема переводу, або

¹⁶ В авторському оригіналі назва «О рідна пісню» відсутня, вірш починається словами першого рядка «З народного напившись джерела». Він входить до позазбіркового видання поезій, датованого 1961 роком.

¹⁷ В авторському оригіналі вірш починається словами першого рядка «Живи, Україно, красуйся в віках...». Він входить до посмертної публікації поезій 1980 року.

¹⁸ Уперше цей вірш був вміщений у романі О. Ільченка «Козацькому роду нема переводу, або ж Мамай і Чужа Молодиця» (1958).

¹⁹ В оригіналі цей вірш М. Рильського має назву «Вербова гілка», він вміщений у збірку «Вірність» (1946).

²⁰ У М. Рильського цей вірш назви не має. Він входить до збірки «Де сходяться дороги».

²¹ Назва хору «Дош» збігається з авторським поетичним оригіналом. Вірш належить до збірника «Крізь бурю й сніг».

²² У доробку М. Рильського ця назва відсутня. Вірш «Вже перший сніг кружляє над землею...» є першою частиною диптиху «Гуси», що входить до збірки «Знак терезів» (1932).

²³ У поетичному спадку М. Рильського цієї назви вірша немає. Він вміщений до другої книжки лірики збірки «Під осінніми зорями» (1926).

²⁴ В авторському оригіналі цей вірш без назви. Він відкриває другий цикл «*Intermezzo*» першої збірки поета «На білих островах».

²⁵ В авторському оригіналі ця назва відсутня. Означений вірш М. Рильського вміщений у романі О. Ільченка «Козацькому роду нема переводу, або ж Мамай і Чужа Молодиця», який уперше вийшов друком у 1958 р. Пізніше, як і «Цвіт-каліно, Україно, розцвітай!», він передруковувався в інших виданнях: зокрема, у четвертому томі двадцятитомного зібрання творів поета в 1984 р., де «коваленко» (молоденький коваль Михайлик, один із головних героїв роману, захисник України, помічник козака Мамаю, як написано в романі) замінено на «козаченько».

²⁶ В авторському оригіналі цей вірш без назви. Він вміщений у збірнику «Крізь бурю й сніг».

²⁷ Уперше цей вірш був надрукований у 1917 р. у журналі «Шлях» під назвою «Радість розлуки». Згодом М. Рильський цю назву вилучив, включивши вірш до збірки «Під осінніми зорями» (1926), другої книжки його лірики.

ж Мамай і Чужа Молодиця»²⁸ із заголовком «Український химерний роман з народних уст», у якому «пісні та вірші, набрані курсивом, склав до цього роману (у роки 1944–1957) Максим Рильський», присвятивши роман Амвросію Бучмі²⁹. Присвята роману свідчить про великий пієтет і пошану до А. Бучми, «людини, володаря дум, який не вмирав і не вмре, бо козацькому роду нема переводу»³⁰.

У романі «Козацькому роду нема переводу, або ж Мамай і Чужа Молодиця» О. Ільченка тісно переплетені події історичного минулого українського народу кінця XVIII ст. і фантазія письменника, тут вільно змінюється художня оповідь – від епічної до романтично-легендарної та жартівливо-бурлескної. Головний герой – козак Мамай – наділений типовими національними рисами: так, він уособлює нескореність духу українського народу, його звитягу, обдарованість, любов до пісні, вроджену музикальність тощо. Цей значущий образ сприймається, як втілення мрії, він символізує перемогу, адже «вічно молодий» Мамай – це патріот-воїн, непримиренний борець за свободу України. За словами О. Ільченка, це роман «про невмирайла Мамая, про силу й славу козакову, про людську до цього запорожця любов, про потаємне характерництво, про всі його пророцтва й передбачення»³¹.

Роман О. Ільченка за назвою, змістом і характером оповіді перегукується з картиною «Козак Мамай», відомою в різних варіантах: «Козак-бандурист», «Козак – душа правдивая» та ін.³². Картини-лубки із зображеннями козака Мамая були надзвичайно розповсюдженими в хатах українських селян XVIII–XIX століть, нерідко вони супроводжувалися віршованими текстами переважно оптимістично-розважливого змісту. Ім'я «Мамай» не є пов'язаним із певною особою, це ймення козака (із XVIII ст. – гайдамаки) загалом.

У музичному тексті першої частини триптих-концерту «*Козак Мамай*» М. Ластовецький використав вірші М. Рильського, вміщені в романі О. Ільченка. Вступ до нього починається словами: «Гей-егей, добрі люди! Козацькая слава розпустилася всюди...», які в основній частині змінюються наступними: «Я – запорожець, воїн справний...», «О смерте, не лякай! Коса твоя тяжка...», а в репризі – відомими українськими народними піснями «Їхали козаки із Дону додому» та «Ой на горі та женці жнуть».

Перша частина триптиху М. Ластовецького «Я – запорожець, воїн справний» змінюється другою «Їхав козак полем (Гей, бандуро моя)», в основі якої – вірш М. Рильського «Їхав козак полем та й отакувався...». Назвою третьої частини триптиху «Мій козаче, мій Мамаю» став перший рядок третьої строфи вірша, який починається словами «Ой я зроду бурлакую...», та є її єдиною поетичною основою. Вміщений у пізніших виданнях та зібраннях творів поета, цей вірш отримав заголовок «Пісня», який у романі О. Ільченка

²⁸ Олександр Ільченко (1909–1994) – відомий український письменник, автор низки різножанрових творів, серед яких виділяються історично-біографічні, зокрема, повість про життя і творчість Т. Шевченка «Петербурзька осінь».

²⁹ Амвросій Бучма (1891–1957) – славетний український актор, режисер, театральний педагог. Мистець помер незадовго до завершення О. Ільченком роману «Козацькому роду нема переводу, або ж Мамай і Чужа Молодиця». Акторську діяльність А. Бучма почав у театрі товариства «Руська бесіда» у Львові, згодом працював актором у театрі «Березіль». Він став одним із засновників і керівників Київського драматичного театру імені І. Франка. Як актор, А. Бучма багато знімався в кіно, зокрема, створив образ Тараса Шевченка в однойменному фільмі 1926 року.

³⁰ Ільченко О.Є. Козацькому роду нема переводу, або ж Мамай і Чужа Молодиця : український химерний роман з народних уст / пісні та вірші склав М.Т. Рильський. Київ, 1959. 585 с.

³¹ Там само.

³² Їх спільною рисою є поза козака, який сидить, підібгавши ноги по-східному. При цьому він палить люльку чи грає на бандурі. Поруч знаходяться його кінь, прив'язаний до списа, дерево, на гілках якого розвішано зброю, або часом козака оточують інші предмети.

відсутній. Це свідчить про жанрово-ліричну визначеність вірша безпосередньо автором М. Рильським. Очевидно, що цей заголовок був «продиктований» змістом поезії та її смисловими домінантами, яку, фактично, ще можна назвати «діалогом-дуєтом».

Висновки. Хорова творчість М. Ластовецького демонструє звернення до поетичного доробку широкого кола українських поетів минулого та сучасності. Водночас її характерною рисою є написання циклів музичних композицій на слова одного поета на кшталт «поетичних монохрестоматій». Так, хоровий доробок М. Ластовецького вміщує збірники творів на слова І. Франка, Лесі Українки, В. Романюка, П. Перебийноса та ін.

Поезія М. Рильського інспірувала багатьох українських композиторів минулого та сучасності до написання музичних творів у різних жанрових та стильових вимірах. У царині хорової музики серед нещодавно написаних композицій на вірші М. Рильського виділяються двадцять два твори для мішаного хору *a cappella* М. Ластовецького, уміщені в збірник «Поетика» (2020), який складається з п'яти розділів-циклів: «Поетика», «Три поетично-музичні присвяти», «Як не любити...», «Меланхолії» та «Козак Мамай. Хоровий триптих-концерт».

При виборі поезій для омузикалення композитор звернувся до різнохарактерних віршів М. Рильського, написаних у різні періоди його творчості: від раннього до пізнього. Так, М. Ластовецький особливо тяжіє до лірико-елегічної, любовної, історичної поезії, його приваблюють філософсько-інтимні рефлексії поета та вірші із зображенням образів природи.

Загалом інтерпретація композитором поетичного тексту засобами хорового звучання засвідчила тонке проникнення в художнє мислення М. Рильського та лексично-сміслові домінанти його поезії, уважне ставлення до неї в площині музично-інтонаційної реалізації.

Наукова новизна дослідження пов'язана з тим, що вперше хорові твори М. Ластовецького на слова М. Рильського в аспекті художнього перевтілення поетичного в музичний текст стали об'єктом дослідницького аналізу. **Практичне значення** статті пов'язане з можливістю застосування її теоретичних результатів хоровими колективами під час інтерпретації творів М. Ластовецького на слова М. Рильського, також може знадобитись музикознавцям, літературознавцям, дослідникам творчості М. Рильського, лекторам тощо при студіях специфіки музичного прочитання поезії М. Рильського.

Перспективи подальших розвідок полягають у вивченні жанрово-стильових особливостей та засобів музичної виразності, за допомогою яких композитору вдалося художньо перевтілити поетичний текст М. Рильського в музичний текст.

Література

1. Асталаш Г. Художня інтерпретація національної ідеї в професійній музичній творчості. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2022. № 4(43). С. 73–78. DOI: <https://doi.org/10.32461/2226-3209.4.2022.269419>. URL: <https://journals.urau.ua/visnyknakkim/article/view/269419> (дата звернення: 01.10.2023).
2. Василик Д. Інтонаційні особливості прочитання поезій Лесі Українки в хорових творах Миколи Ластовецького. *Молодь і ринок: науково-педагогічний журнал*. Дрогобич, 2019. № 8(175). С. 120–123. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2019.179420>. URL: <http://mir.dspu.edu.ua/article/view/179420> (дата звернення: 01.09.2023).
3. Василик Д. Хорові твори Миколи Ластовецького на слова Лесі Українки: особливості прочитання. *Молодь і ринок: щомісячний науково-педагогічний журнал*. Дрогобич, 2018. № 7(162). С. 117–120. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2018.140434>. URL: <http://mir.dspu.edu.ua/article/view/140434> (дата звернення: 01.09.2023).
4. Дмитрієва О.М. «О, рідна пісне...» Поетика Миколи Ластовецького. *Музична Українка (композитори України у парадигмі світової музичної культури)* : збірник матеріалів

- IV Всеукраїнської науково-практичної конференції (ДМФК ім. В. Барвінського), м. Дрогобич, 18 березня 2021 р. / ред.-упор. О. Сенік, М. Фендак. Дрогобич : ТзОВ «Трек ЛТД», 2021. С. 5–7. URL: <http://new.ddmu.org.ua/wp-content/uploads/2023/03/IV.pdf> (дата звернення: 30.07.2023).
5. Лыченко О.Є. Козацькому роду нема переводу, або ж Мамай і Чужа Молодиця : український химерний роман з народних уст / пісні та вірші склав М.Т. Рильський. Київ, 1959. 585 с.
  6. Ластовецька Л.В. Хоровий цикл Миколи Ластовецького «Мелодії смутку і надій» на слова Лесі Українки. *Українська музика. Щоквартальник*. Вип. 1(27). Львів, 2018. С. 59–68. URL: <https://ukrmus.files.wordpress.com/2018/06/2018-1-n27-09.pdf> (дата звернення: 14.08.2023).
  7. Ластовецька Л.В., Ластовецька-Соланська З.М., Соланський С.С. Поетично-сюжетні рефлексії у хоровій творчості Миколи Ластовецького. *Актуальні питання гуманітарних наук : міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка* / ред.-упор. М. Пантюк, А. Душний, В. Ільницький, І. Зимомря. Дрогобич : Видавничий дім «Гельветика», 2023. Вип. 60. Том 2. С. 96–103. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/60-2-14>. URL: http://www.aphn-journal.in.ua/archive/60_2023/part_2/14.pdf (дата звернення: 14.08.2023).
  8. Ластовецька-Соланська З. Творчість композитора Миколи Ластовецького в контексті музичного життя міста Дрогобича. *Вісник КНУКіМ. Серія «Мистецтвознавство»*. Київ, 2022. Випуск 47. С. 52–60. DOI: <https://doi.org/10.31866/2410-1176.47.2022.269560>. URL: <http://arts-series-knukim.pp.ua/article/view/269560> (дата звернення: 14.08.2023).
  9. Ластовецький М. Поетика. Мішані хори без супроводу на слова Максима Рильського. Дрогобич : Пóсвіт, 2020. 144 с.
  10. Новиченко Л. Поетичний світ Максима Рильського. Київ : МПП «Інтел», 1993. Кн. 2: 1941–1964 pp. 271 с.
  11. Рильський М. Поетика Шевченка. Київ, 1961. 67 с.
  12. Синкевич Н. Особливості втілення поезії Івана Франка у хоровій творчості Миколи Ластовецького. *Актуальні питання гуманітарних наук : міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка* / ред.-упор. М. Пантюк, А. Душний, І. Зимомря. Вип. 35. Том 5. Дрогобич : Видавничий дім «Гельветика», 2021. С. 42–49. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/35-5-7>. URL: http://www.aphn-journal.in.ua/archive/35_2021/part_5/9.pdf (дата звернення: 07.05.2023).
  13. Сюта Б.О. Жанри музичного і вербального мовлення в музичних творах (теоретичні аспекти, взаємодія, методики дослідження). *Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Серія «Музичне мистецтво»*. 2019. № 1. Том 2. С. 22–34. DOI: <https://doi.org/10.31866/2616-7581.2.1.2019.171784>. URL: <http://musical-art.knukim.edu.ua/article/view/171784> (дата звернення: 01.10.2023).
  14. Фільц Б. Максим Рильський в історії української музичної культури. *Слов'янський світ*. Київ, 2011. Вип. 9. С. 174–196. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/43478/11-Philts.pdf?sequence=1> (дата звернення: 07.10.2023).
  15. Фільц Б. Максим Рильський в колі діячів української музичної культури. *Народна творчість та етнологія*. 1995. № 4/6. С. 33–38.

